

„A nevelés, oktatás és képzés gyakorlatában számos olyan részkérdés van, amelyek megvalósításában roppant jelentősége van a tapasztalatok elemzésének, a gazdag tényanyagnak, melyek birtokában a megoldási módok többféle változata dolgozható ki. Persze nélkülözhetetlen a kísérleti ellenőrzés.”

Végezetül még egy megjegyzés:

Ha hosszú évekip változatlanul maradna is a tanterv, egy öntudatos matematikatanár, aki szaktárgyát jól ismeri és lelkesedéssel, szakértelemmel oktatja, még a legszakszerűbben összeállított és kipróbált témazáró mérőlap-rendszert sem használná évről évre változtatás nélkül, a kinyomtatott példák egyszerű lekopírozásával. Ehelyett kritikával kezelné azt, saját tapasztalatai, meggyőződése alapján alkotó módon továbbfejlesztve. Előbb csak a példák számadatait cserélgetné, aztán a szövegét alakítgatná át, majd újabb ábrákkal, grafikonokkal, táblázatokkal módosítaná. Végül tehát teljesen megújítaná a mérőlapot, mint egy régi, de megbízható alapra felépített házat.

Ilyen alapot szeretnénk lerakni az itt vázlatosan ismertetett témazáró mérőlap-rendszer kidolgozásával.

IRODALOM:

- [1] *Ágoston György—Nagy József—Orosz Sándor: Mérési módszerek a pedagógiában.* — Tankönyvkiadó, 1971.
- [2] *Fekete József: A tanulók tudásának írásbeli ellenőrzése.* — Köznevelés, 1965., 4.
- [3] *Itelszon, L. B.: Matematikai és kibernetikai módszerek a pedagógiában.* — Tankönyvkiadó, 1967.
- [4] *Kálmán György: A pedagógiai kísérletekről.* — Köznevelés, 1972. évf., 17.
- [5] *Kiss Árpád: Iskolás tanulóink tudásszintjének vizsgálata.* — Pedagógiai Szemle, 1960. és 1961. évf.
- [6] *Nagy József: A témazáró tudásszintmérés gyakorlati kérdései.* — Tankönyvkiadó, 1972.
- [7] *Nagy József: Az elemi számolási készségek mérése.* — Tankönyvkiadó, 1971.

DR. MIHÁLY ENDRE
Szeged, Tanárképző Főiskola

A mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás tantárgypedagógiai problémái

A tantárgy oktatáspedagógiai problémáit az utóbbi 4–5 éves távlatban vizsgáltuk meg. Úgy vélem, hogy a leghelyesebb, ha a vizsgálatot a gyakorlati foglalkozás fejlődését alapvetően perspektivizáló *Országos Politechnikai Szeminárium* (1967) megállapításaival, eredményeivel kezdem, mivel az ott megfogalmazott elvek, útmutatások határozottan körvonalazták a tantárgy továbbfejlődését. A korszerűsítési törekvéseinkben gyakran idézzük a szemináriumon elhangzottakat és tesszük fel a kérdést, hogy mit is valósítottunk meg az előrelépés érdekében, és hogy mit is kell tennünk a tantárgy hatékonyabb oktatásáért.

A szeminárium összegező megállapításaiból különösen azok a törekvések a jelentősek, amelyek az általános iskolai gyakorlati foglalkozás oktatási anyagának korszerűsítésére, az alsó- és felsőtagozat anyagának koordinálására, irodalmi segédletek, tankönyv, kézikönyv, munkafüzet bevezetésére, valamint a pedagógiai és mód-

szertani kérdésekre vonatkoztak. Az ötéves távlatból már konkrét tapasztalatok alapján tehetünk megállapításokat és vonhatunk le következtetéseket a tantárgy fejlesztése szempontjából, felmerülő néhány problémáról.

A konferencia egybehangzó véleménye az volt, hogy *bazánkban az alsófokú oktatásban érvényesítendő politechnikai nevelésnek egyik igen fontos tantárgya a gyakorlati foglalkozás*. Ez egyébként hivatott a mezőgazdasági és ipari technika megismertetésére, a munka megszerettetésére, megbecsülésére, vagyis a személyiség sokirányú fejlesztésére.

A jelenlegi általános iskolai Tanterv és Utasítás világosan és egyértelműen rögzíti az oktatási feladatokat. Ennek ellenére az eddigiekben helyenként tapasztalható volt, hogy az előírt tantervi feladatokat nem értékelik egyöntetűen az általános iskolai oktatásban. Úgymond helyenként eltérnek ettől és ennek eredményeként némileg eltorzul a gyakorlati foglalkozás tantárgyi feladata, jellege és tartalma. Ilyen egyoldalúan és helytelenül értelmezett törekvések például: a termelőjellelű oktatás igénye, vagy – ami már a legritkább – a szakmai jellegű képzés elvárása stb.

Az eddigi tapasztalatok alapján szerzett benyomások szerint a legtöbb *zavartkeltő oktatáspedagógiai* problémák a következők:

1. A szakképzés és a tantárgyjellel érvényesülése.
2. A tantárgyjellel tárgyi feltételeinek hiányossága.
3. A tantárgyjellel és a munkára nevelés közti összefüggés helytelen értelmezése.
4. A tantárgyjellel és a termelőmunka érvényesítésének ellentmondása.
5. A termelőmunka vetülete a gyakorlati képzésben (az üzemi szemléletre nevelés).

A továbbiakban ezeknek a tantárgypedagógiai kérdéseknek problémáikat kívánom feltárni és elemezni.

1. A SZAKKÉPZÉS ÉS A TANTÁRGYJELLEL ÉRVÉNYESÜLÉSE

Az Országos Politechnikai Szemináriumon lényegében tisztázódott a szakképzéssel kapcsolatos eddigi téves elképzelés. Az általános iskolában mint önálló probléma nem is jelentkezett. De amiért itt mégis szólunk róla, az azért van, mert bizonyos tendenciák – mint pl. pályaválasztásban betöltött egyoldalú szerepének eltűlése, vagyis az ennek alapján kialakítandó konkrét szakmai irányulás igénye, valamint a termelőjellelű oktatásra való törekvések – mindenképpen a tantárgy olyan szintű oktatását tételezik fel, amelyet a tantervi követelmény nem ír elő.

Mivel a tantárgy keretében a tanulók az alkotóképességeik kibontakoztatásához az alapvető és általános felkészítést kapják meg az alkalmazott műveleti tevékenységeken, az anyag- és gyártásismereteken keresztül, így nem megalapozottak az említett, vagy hasonló kívánalmak. Az azonban tény, hogy igen hasznosak a gyakorlati foglalkozásokon nyújtott ismeretek, jártasságok, készségek a tanulók tájékozódásában és pályairányulásában. De ezek csak ritkább esetben váltanak ki olyan erős motivációt már az általános iskolában, hogy megnyugtatóan speciális pályairányulást, szakmai érdeklődést eredményeznének. Természetesen, hogy van ilyen, amiben nagy szerepe van az egyes tantárgyak oktatásszínvonalának is. Egy gondosan berendezett gyakorlókert, tanműhely, tankönyha, ahol a foglalkozások vezetése emelkedett színvonalú, mindenképpen érezteti hatását a tanulók pályaválasztásában is. Az általános iskola követelményei csak olyan egyszerű műveletekre, eljárásmodokra, fogásokra, technikai és technológiai alapismeretekre, egyszerű eszközök

működési elveinek a megismertetésére irányulnak, amelyeket korunkban a 6-15 éves gyermekeknek tudniuk kell, mivel napjainkban ez az alpműveltség része.

„A gyakorlati foglalkozás nem tekinthető pusztán az (egy) ismeretek, jártasságok és készségek bordonozójának – mondja dr. Kálmán György – *hanem egyben a teljes személyiség formálása területének.*” A gyakorlati foglalkozás olyan ismereteket, jártasságokat és készségeket alakít ki és fejleszt, amely elősegíti a gyermekek alkalmazkodását a társadalmunk igényeihez és bővíti az alkotás lehetőségének a területét. A nagyfokú technikai fejlődés mindenképpen igényli, hogy a jövő ifjúsága a szellemi, az intellektuális érzékenységen túl technikailag, manuálisan is jól képzett legyen.

Éppen ezért az általános iskolai gyakorlati foglalkozás tantárgy oktatásától nem várhatjuk el a szakképzés szintű eredményt. Ezt nem teszi lehetővé a tanterv követelményrendszere sem.

2. A TANTÁRGYJELLEG TÁRGYI FELTÉTELEINEK HIÁNYOSSÁGA

A gyakorlati foglalkozás oktatásának eddigi tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a megfelelő oktatás-pedagógiai elvek egységes érvényesítéséhez kevésnek bizonyul a Tanterv és Utasítás anyaga. Ahhoz, hogy a mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás oktatásában szisztematikus rendet és egy általános rendszert alakítsunk ki a tantárgy anyagának oktatásában, meg kell vizsgálni azokat a tárgyi tényezőket, feltételeket, amelyek előmozdíthatják az eredményesebb oktatást. Talán éppen ebben rejlik a tantárgy továbbfejlődésének egyik feltétele.

A jelenleg érvényesülő bizonyos mértékű pedagógiai heterogenitás miatt jelentkeznek az olyan hasonló kérdések, mint az elméleti ismeretek egységes érvényesítésének hiánya, vagy a műveleti rendszerek és a műveleti fogalmak tematikus oktatásának lehetősége, vagy az oktatás eredményességét kifejező egységesebb jelzők, egyetemesebb normák érvényesítése stb. Kálmán György nyomatékkal írja 1969-ben „Ügyszólván »anarchia« uralkodik a tanított technikai, illetve technológiai fogalmak rendszere tekintetében.” Úgy vélem, hogy ezek és az ezekhez hasonló sok más probléma már nem oldható meg a jelenlegi tárgyi keretek között. *És itt mindenképp a tankönyv, ill. a munkafüzet bevezetésére gondolok!* (A munkafüzet jelenleg az 5-6. osztályokban már bevezetést nyert.) A hatékony ismeretközlő oktatás – mint tudott – az alsófokú oktatásban, irodalmi segédletek nélkül csak hiányos és fiktív eredményeket produkálhat.

A kutatási és megfigyelési eredmények azt bizonyítják, hogy a tankönyvek, ill. a munkafüzetek alkalmazásával szembeni eddigi álláspontot felül kell vizsgálni éppen a tantárgy fejlődése érdekében. Minden jel arra mutat, hogy azok az aggályok, amelyek attól féltették a gyakorlati foglalkozást, hogy az az elméletieskedés felé terelődik, ha tankönyvet adunk a tanulók kezébe, ma már indokolatlannak látszik. A tankönyv, ill. munkafüzet fontosságát csak növeli az a tény is, hogy a tantárgy heti két órá, tehát évi 66 órát foglal el az össz-óraszámából, amely igen tekintélyes mennyiség, ha figyelembe vesszük, hogy mindinkább növelni kívánjuk az általános iskolai oktatás hatékonyságát. Ezt egyébként éppen a társadalom és a technika fejlődése fogja mindinkább követelni. Ha mindenképpen azt akarjuk, hogy a tantárgyunk oktatása ne rekedjen meg a csak fizikai értelemben vett munkáranevelés leszűkített „vulgarizált” fázisában, akkor mindjobban kell szorgalmazni, hogy tankönyvet, ill. munkafüzetet adjunk a tanulók kezébe. Természetesen ezzel egyidőben felül kell vizsgálnunk a tantárgyoktatásunk technikai és technológiai színvonalát is. De ezzel majd egy későbbi alkalommal kívánok bővebben foglalkozni.

3. A TANTÁRGYJELLEG ÉS A MUNKÁRA NEVELÉS KÖZTI ÖSSZEFÜGGÉS HELYTELEN ÉRTELMEZÉSE

Még ma is gyakran olvashatjuk kiemelt hangsúlyozással, hogy *a gyakorlati foglalkozás a munkára nevel.* Ez alapján véve így is van csak azzal a helyesbítéssel, hogy *a munkára is nevel.* Azt kell mondani, sajnós, hogy az elemző cikkek, dolgozatok, pedagógiai irodalmak többsége a gyakorlati foglalkozás tantárgyat főleg csak a munkára nevelés, a fizikai munkára nevelés pozíciójából vizsgálják. Ezzel kapcsolatosan figyelemre méltó Balogh Józsefnek a „Gondolatok a korszerű műveltség és a gyakorlati foglalkozás kapcsolatáról” szóló tanulmánya, amely éppen az Országos Politechnikai Szeminárium gondolatainak a továbbfejlesztésére irányul.

Ebben a tanulmányban – amely a Gyakorlati foglalkozás folyóiratban látott napvilágot – a „néhány leleselkedő veszély” között első helyen említi a szerző a *Le-szűkítés veszélyét*, amely a politechnikát a monotchnikával igyekszik felváltani és a nevelési feladatokat pedig egyoldalú hatásokra, eredményekre determinálni. Éppen ez az egyoldalúan determinált pozíció – mint pl. a munkára nevelés – is bizonyos mértékben a tantárgy tartalmi fejlődését, kibontakozását akadályozza. *Semmi-képpen nem akarom megdönteni a tantárgyunk munkáranevelésének gyakorlati pedagógiáját – mert ezt magam is vallom – csak azt szeretném érzékeltetni, hogy az egyoldalúan hangsúlyozott pedagógiai igény torzító hatással is lehet a valóságos tantárgyi feladatok összességére.* Azt senki nem tagadhatja, hogy a gyakorlati foglalkozás oktatásának egyik központi nevelési feladata a munkára nevelés. De emellett még számtalan, és nem kisebb jelentőségű nevelési feladatot kell a tantárgyoktatásán keresztül megvalósítani. Ilyenek például a technikai és technológiai szemléletre nevelés, vagy az üzemi szemléletre nevelés, továbbá kiemelkedő feladata az elméleti ismeretek nyújtása, valamint az elméleti ismeretek és a gyakorlati tevékenységek dialektikus kapcsolatának felismertetésére nevelés stb. stb.

Tekintettel arra, hogy a tantárgynak nincsen tankönyve és nem volt munkafüzete, az oktatási folyamatban főleg csak a fizikai értelemben vett munkatevékenységek érvényesülhettek, a nehezezen kontrollálható elméleti ismeretek mellett. Az köztudott, hogy ezt az egyoldalú nevelési feladatot örököltük a tantárgy bevezetésének idejéből. Ekkor ugyanis valóban ennek kellett a fő nevelési feladatnak lenni, mivel ez hiányzott az ifjúság neveléséből a legjobban. Társadalmi igényként jelentkezett az a nevelési feladat, hogy fiataljainkkal a munkát megszeretessük, megismertessük, megbecsültsük és hogy annak társadalmi hasznosságát bizonyítsuk. Azóta már 14 év telt el és közben jelentkeztek újabb feladatok, ezért *a nevelési feladatok érvényesülését kiegyensúlyozottabban kell érvényesítenünk!*

Arra emlékszünk, hogy a fizikai munkának az egyoldalúan érvényesített pedagógiája már a tantárgy bevezetésének idejében is torzulásokat eredményezett. Az egyoldalú értelmezés folytán elhatalmasodott a mechanikusan végzett (robotjellegű) gyakorlat egyoldalú és nem ritkán az értelmetlen, sablonos fizikai munka. Lényegében az történt, hogy *a munkának éppen a szocialista értelemben vett tartalmi jegyei nem érvényesülhettek.* Már-már az ellenkező hatása kezdett fellépni, vagyis nem a munkára neveltünk, hanem éppen ellene. A munkára nevelés hatékony tartalmi jegyei nem tudtak teljes hatásfokkal érvényesülni, mivel hiányoztak és helyenként még ma is hiányosak annak alapfeltételei.

A gyakorlati foglalkozás akkor töltheti be szerepét az általános iskolában, ha a gyakorlati tevékenységeket, munkaműveleteket, eljárásmodokat tudományosan megalapozott elméleti ismeretek rendszere támogatja. Csak így válhat a gyakorlati foglalkozás is a „klasszikus” értelemben vett tantárggyá, mert így tervszerű ismeretsajá-

títás kísérheti a művelti tevékenységeket és *érvényesülhet a munka korszerűen értelmezett képző és nevelő hatása*. Ennek alapján ez a tantárgy nemcsak a konkrét fizikai munka értelmében vett termelő munkára teszi alkalmassá tanítványainkat, hanem a szocialista társadalom igényelte sokoldalúan érzékeny és adaptációs képességű ifjúság kialakítását segíti elő, mert

„... az általános iskola célja — jelzi a tanterv —, hogy megalapozza a kommunista ember személyiségének kialakulását, — ennek érdekében — nyújt ... minden tanulónak egységes, korszerű alpműveltséget”;

Tekintettel arra, hogy a kommunista ember mellett, hogy szeret és tud is dolgozni (a fogalom termelési értelmében véve) még nagyon sok mindent akar, kell, szeret és tud is csinálni. Ilyen tevékenységek például a személyes, vagy otthoni igényeket szolgáló teendők, a nemes szenvedélyek, a hobby-k, ill. az ezekkel járó tevékenységek mint: a lakás díszítése, bútorkiegészítés, lakáskarbantartás, kertművelés, virágok nevelése, kisállatok tenyésztése, a kedvenc ételek megfőzése, vagy egy-egy kiegészítő öltözet, divatos holmi elkészítése, vagy a gyermek ruházatának kiegészítése, javítása stb., stb. Mert ezek is lényegében a mindennapi életnek a szoros tartozékai, jelenségei, ha úgy tetszik követelményei most és még belátható ideig azok is maradnak ilyen vagy más formában. De lehet, sőt kell is szólni a napirenden szereplő szabadidő növekedéséről, ennek nemes és hasznos kitöltéséről, vagy pl. a gyermekgondozási szabadság tartalmas felhasználásáról és még nagyon sok egyébről.

Az elmondottak mind-mind azt bizonyítják, hogy a mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás jelenlegi koncepciója igen jó és bölcs találmány, mivel a benne szereplő tárgykörökön keresztül nagy hatást fejt ki a 6–15 éves gyermekek személyiségének formálásában. Azt azonban hangsúlyozni kívánjuk, hogy ez a tantárgy is mint a többi, a személyiségformáló hatását csak az egész tantárgyrendszerrel együtt fejtheti ki.

4. A TANTÁRGYJELLEG ÉS A TERMELŐMUNKA ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK ELLENTMONDÁSA

Talán éppen a tantárgy szakmaszerű oktatásának és a munkára nevelés eltűnt és rosszul értelmezett igénye folytán, nem tudni, de jelentkezett a tantárgy termelőjelleggel való oktatásának megtevesztő hibás nézete, gyakorlata. Igaz, hogy mindinkább elszigetelődve találkozunk vele, de ahhoz még mindig jelentős pedagógiai kihatású, hogy foglalkozunk vele, mert zavart kelt és torzulást okoz az oktató-nevelő munkában. Azt már előljáróban kijelenthetjük, hogy a termelőjelleggel oktatásra irányuló törekvések semmiképpen nem egyeztethetők össze az általános iskola tantervének feladataival, azért mert közvetlen pénzbeli haszonra, jövedelemre irányul és ennek pozíciójából értékeli az oktató-nevelő munkát. Ez az elképzelés összetéveszti a *tantervi feladatok megvalósítása folytán megtermelt értékek, termények előállításának bemutatását a piacra való árutermeléssel*. Azt tudjuk, hogy az általános iskola általános műveltséget nyújt, amelynek egy részét a gyakorlati foglalkozás adja. Ennek pedig semmiképpen nem lehet az a feladata, hogy a közvetlen csak a pénzbeli haszonnal járó munkatevékenységeket sajátíttassa el a tanulókkal. Természetesen azt ennek ellenére sem állítjuk, hogy a tantervi feladatok nem hasznosak, mivel a létrehozott értékek pénzben is kifejezhető javakban jelentkeznek, aminek meg is van a szükséges pedagógiai hatása. De ennek ellenére sem a közvetlen pénzben kifejezett termények értéke számíthat a legfőbb nevelési hatásnak, ill. eredménynek. Az évek során eluralkodott termelőjelleggel kapcsolatos nézet nevelési szempontból sem

megengedhető, mert az emberi tevékenységek ismeretszerző, nemes és önzetlen tartalmát, annak kialakulását zavarja meg, mert a valóságos feladatokról tereli el a pedagógusok és a tanulók figyelmét.

A mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás oktatási folyamatában végzett tevékenységek eredménye járhat közvetlen és közvetett hasznossággal. Ami a pénzbeni eredményességet illeti nevezhetjük közvetlen haszonnak, az oktatási és nevelési eredményeket pedig közvetett haszonnak. Azt le kell szögeznünk, hogy az oktatás és nevelés eredményességét csakis a tantervben rögzített feladatok megvalósítása határozhatja meg. A közvetett és a közvetlen eredményeket semmiképpen sem szabad egymással feltétlenül didaktikai vagy akár nevelési függőségbe hozni.

Úgy vélem, hogy ezek a gondolatok világosan elvezetnek bennünket az általános iskolában érvényesített termelőjellegű oktatás lényegi hibájához az *árutermelő oktatás téves felfogásához*. Ez a felfogás már hovatovább oda vezetett, hogy egyesek kimutatást készítettek a gyakorlókertek területi nagyságának országos méreteiről és ebből következtetve megjelölték az áruértéket előállító feladatok nagyságát. Hozzá kell tenni, hogy a tantárgyi feltételek létrehozásával, fejlesztésével nem is igen törődve, főleg a pénztárnaplón keresztül ítélték meg a tantárgy eredményességét. Utóbb már olyan megjegyzéseket is hallottunk, amely ma már igen ritka, hogy a több bevétel jobb oktató-nevelő munkát is bizonyít. Ennek alapján az iskoláknak egy része – szerencsére a kisebb része – a tantervi feladatok megvalósítása helyett a konjunkturális monokulturális termelést szorgalmazta, hogy az általuk, vagy ami még nagyobb hiba, a pénzügyi szervek által rájuk tervezett összeget produkálni tudják. Gyakran még az esedékes tiszteletdíj folyósítását is ettől tették függővé. A termelőjelleggel kapcsolatos felfogás végül oda vezetett, hogy a gyakorlati foglalkozás tantárgy irányítását közvetlen a pénzügyi szervek vették a kezükbe. Ennek folytán a gyakorlókertek árutermelése vált elsődleges mércévé, amely végülis egy kórosan elburjánzott adminisztrációs tevékenységet is kialakított. Helyenként ez még ma is hátráltatja a tantárgy eredményességét és fejlődését, mert fokozatosan csökkentette a tanárok ambícióját, tárgyszeretetét.

A termelőjelleg didaktikai és pedagógiai jelentőségének eltűzött érvényesítését mutatták ki például az 1966–69-ben a Szegedi Tanárképző Főiskola Mezőgazdasági Ismeretek és Gyakorlatok Tanszéke kutatási jellegű felmérései is, amelyet több mint ötszáz általános iskolában és az ország legkülönbözőbb részein végeztünk. A tapasztalat az volt, hogy az iskolák mindegyikében megvolt a tantárgy pénzügyi tervezése, ami lényegében nem is volt hiba. Viszont a tantervi követelmények megvalósításához szükséges feltételek tervezése már csak elvétve volt hiánytalan. Ez már viszont igen nagy hibának tekinthető!

A termelőjellegű oktatás tarthatatlanságát bizonyítják a termelőjelleg fogalmi jegyei is. Mit is értünk termelőjelleggel?

„Értéket képoiselő termék (áru) létrehozása, fogyasztásra való előállítás”, vagyis árutermelés.

Az már nem kétséges, hogy ez nem lehet az általános iskola feladata, mivel a tanulók még csak most tanulják azokat az alapismereteket, amelyek majd egyszer beépülhetnek azokba a munkatevékenységekbe, amelyeket majd termelőjelleggel végeznek. Ez viszont már mindenképpen szakismeretet és nagyobb személyi felelősséget is igényel. Az a „technikai ábécé”, amit az általános iskolában oktatunk, még nem elég ahhoz, hogy a tanulók a munkatevékenységeket termelőjelleggel végezzék. A tanterv azt kívánja meg, hogy:

„a gyakorlati foglalkozás ismertesse meg a tanulókat a termelésben legáltalánosabban használt kéziszközökkel ... és alakítson ki jártasságot az *alpműveletek* elvégzésében. alkalmazásában ...”

Ez a követelmény a legjobb esetben is csak a hasznos tevékenységek alapelemeit nyújtja a tanulóknak. Ha az alapelemeket nyújtjuk, akkor viszont nem beszélhetünk azok termelőjelleggel való alkalmazásáról. Ennél viszont sokkal nagyobb jelentőségűek azok az oktatási-nevelési hatások, amelyeket a tantárgy tanterv szerinti oktatása fejt ki a tanulók technikai és technológiai szemléletének fejlesztésében. Az mindenképpen követelmény, hogy hasznos művelleti tevékenységeket végeztessünk a tanulókkal és a művelleti tevékenységek hasznosságát feltárjuk. *Azt azonban ismételtelen és nyomatékosan kell hangsúlyozni, hogy a földiát, a műtrágyát, az öntözés különböző módjait, a változatos takarmányozást stb. nem azért alkalmazzuk, és tartjuk igen fontosnak, hogy az iskolai gyakorlatok keretében több árut termeljünk és több pénzbevételezre tegyünk szert, hanem azért, hogy a korszerűbb, a hagyományostól eltérő technológia és technika jelentőségét, szerepét mutassuk meg és érzékeltessük azok hatását az élőszervezet produktivitása szempontjából.* Az általános iskolában igen gyakran fordul elő, hogy az alkalmazott eljárás már nem is a legkorszerűbb, de eltér, – mert fejlettebb – a hagyományostól, a megszokottól és mivel, (hogy azoktól) eltér azoktól, lényegesen hatásosabb, ezért mindenképpen számíthat a tanulók dinamikus gondolkodásának fejlesztésére. Ezért előnyösebb és jobb ha egy-egy műveletre többféle változatot, eljárásmodot mutatunk be. Ezzel is arra neveljük a tanulókat, hogy a munkájukban, tevékenységeikben mindig gondolkozzanak, legyenek találékonyak és mindig törekedjenek a jobbra és a praktikusabbra. Ezt a képességet különösen a tanuló-kísérletek fejlesztik jelentősen. Az elmondottak alapján az *iskolai gyakorlatokért be-mutatójellegű az ismeretszerzés és a gyakorlatot elősegítő, a szemléltető oktatást biztosító pedagógiai értelemben vett oktatási terület.* Hozzá kell tenni, hogy ma már ilyen a gyakorlatokért. többsége.

Lehetne itt még sok mindenről szólni, ami a termelőjelleggű oktatás fogyatékos-ságait bizonyítja, például az árutermeléssel kapcsolatos közgazdasági feltételekről, mondjuk az értékesítés feltételeiről. Például vannak iskolák, ahol ez gondot jelent részben a távolság, részben pedig a termelvények kis mennyisége miatt. Ez már magában véve is gátolja a termelőjelleggű tevékenység érvényesítését stb.

Végül azzal fejezném be a termelőjelleggű oktatással kapcsolatos fejtegetést, hogy a tantervi feladatok megvalósításához szükséges egyszerű eszközök, szerszámok és az előírt technológiai eljárások eleve nem is szolgálhatják a mai értelemben vett termelő-jelleggű oktatás megvalósítását. Az általános iskolai oktatásból mindenképpen mellőz-nünk kell ezt a megtévesztő (hamis) kifejezést, törekvést. *A termelőjelleggű oktatást a tanterv és utasítás nem is követeli meg.*

5. A TERMELŐMUNKA VETÜLETE A GYAKORLATI KÉPZÉSBEN, (AZ ÜZEMI SZEMLELETRE NEVELÉS)

Hallani még ma is, hogy a mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás a *kisüzemi szemléletre nevel*, mivel kis területen és egyszerű eszközökkel történik a gyakorlató-kerti tevékenység.

Azokra, akik tudják és ismerik a tanterv oktatási és nevelési feladatait, mindig furcsán hatott ez az aggodalom. Legfőképpen azok aggályoskodnak így, akik a ter-

melőjelleget oktatókat szorgalmazzák. Úgy vélem, hogy nem lesz szószaporítás, ha ezt a kérdést is megpróbáljuk megvizsgálni.

Talán mindjárt az üzemi termelés pozíciójából vegyük az üzemi szemlélet kialakulását. Mi is az üzemi?

„Az üzemi hasznos javak (árak) előállítására alakult termelő egység, amelynek belső szerveződése, technikai és technológiai színvonala a társadalom és a tudomány fejlettségének függvénye.”

Ezek a jellemző jegyek természetesen állandóan változnak a feltételek változásával együtt. Számunkra az a fő kérdés, hogy az *általános iskolai tanulók* fejlettségi szintjének szempontjából melyek azok a kifejező jegyek, amelyek az üzemi termelést szemléletesen érzékeltetni tudják. Az eddigi tapasztalatok azt bizonyították, hogy az üzemi szemlélet kialakulásában a közvetlen megfigyelések, élmények főleg az alkalmazott technikai berendezések, gépek megjelenési formái, a termelvények mennyisége, esetleg a minőség jöhetnek számításba. Az így szerzett tapasztalati ismeretek viszont csak akkor váltják ki a tanulók aktivitását, ha tudják a látottakat valamihez viszonyítani és ebben például igen nagy szerepe van az iskolai munkatevékenységnek.

Lényegében az üzemi szemlélet kialakulását, elősegítő és támogató oktatáspedagógiai eljárások, azok módszertani és pszichikai mozzanatai még kidolgozva nincsenek, annak ellenére, hogy róla igen sokat beszélünk. Itt az a kérdés, hogy melyek azok a benyomások, hatások, amelyek feltétlenül az üzemi szemlélet kialakulásához vezetnek. Tehát tudjuk-e az üzemi termelést olyan általánosan vett és alapvető jellemzőkkel érzékeltetni, amelyek talán még a legkorszerűbb pl. a komputeres üzemi termelésre is utalhatnak. Sajnos, hogy ez itt is csak kérdés marad, bizonyos értelemben, amely viszont feltétlenül figyelemre méltó kérdés! Csak azért villantottam meg, hogy az a mindennap emlegetett üzemi szemlélet és annak kialakítása az általános iskolai tanulók értelmi szintjén végeredményben nem is olyan egyszerű feladat, mint amilyen egyszerűnek hangzik.

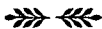
Ettől eltekintve mondhatjuk, hogy vannak lehetőségeink az iskolai keretek között az üzemi szemlélet megalapozásához. Mindenekelőtt ez az *üzemek látogatásával* és az ezt helyettesítő *pergőfilm vetítésével*, szemléltetéssel történhet. A film vetítése az utóbbi időben előtérbe került, mivel az üzemek, minél korszerűbbek, annál kevésbé engedik be az általános iskolai tanulókat. Erre egyébként semmilyen rendelet nem is kötelezi az üzemeket. Bizonyos körülmények között gondot jelent ez még a középfokú és a felsőfokú oktatásban is.

Most az a kérdés, hogy hogyan járul a gyakorlókerti tevékenység az üzemi szemlélet alapozásához? Az ismeretes, hogy a 6–15 éves gyermekek ismeretanyaga főképpen a közvetlen szemlélet, a tapasztalati ismeretek útján gyarapszik. Azok a tapasztalati ismeretek, amelyeket a gyakorlati foglalkozás nyújt a tanulóknak az egyszerű tevékenységek folyamatában feltárja az ismeretek és a gyakorlati eljárások közötti kapcsolat meglétét. Az egyszerű szerszámoknak és eszközöknek, eljárásoknak az alkalmazása mindenkor összehasonlítási alapot is jelent, amelyek segítségével differenciálási lehetőség alakul ki az üzemi méretek érzékeltetéséhez. Kutatási eredmények bizonyítják, hogy azokban a tanulóknak, akik maguk is végeztek műveleteket; gyalultak, fűrészelték, ástak, vetettek, vagy varrtak az üzemi megtekintésekor, vagy a *filmvetítés*kor bennük önállóan is megfogalmazódtak az üzemi termelés élményszerű (nem verbális) jellemző jegyei. Ezekben a tanulóknak a látottak érzelmi hatást és ezen túlmenően értelmi folyamatot is elindítottak. Ennek alapján elmondhatjuk, hogy ahhoz, hogy a szocialista üzemekről a tanulóknak alapszemléletük for-

málódjon az élmények, ismeretek és reflexek egész sora szükséges, ami azt bizonyítja, hogy az érzelmi folyamatok mellett nagyon jelentősek az értelmi tevékenységek is.

Összegezve az elmondottakat a mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás igen nagy szerepet játszik a tanulók üzemi szemléletének alakításában, fejlesztésében. Ha tankönyv, ill. a munkafüzet rendszeresítve lesz, még hatékonyabb lesz ebben az irányban is az általános iskolai oktatás. Jobban módjuk lesz a tanulóknak összevetni és megjegyezni az elméleti és gyakorlati ismereteket. Az eljárás módok nagyon sok alapvető ismeretet hoznak felszínre úgy, ha azt valóban az oktatás érdekében végezzük el. A kerti, vagy a kisállattenyésztési gyakorlatokon, ismereteken keresztül tapasztalhatják a tanulók az ember befolyásoló szerepét, a természetre gyakorolt tevékenységének korlátlan lehetőségét. Ezeknek és még igen sok más hasznos tapasztalatnak lehet forrása a mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás oktatása, megfelelő feltételek és megfelelő oktatás-pedagógiai tevékenység mellett.

Az elemzés folyamán az volt a célunk, hogy a mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás feladatainak megfelelő érvényesítését mutassuk be. A tantárgy tartalmi színvonalának fokozását az oktatási és nevelési feladatok helyes értelmezésével segítsük elő. Ennek érvényesítése, fejlesztése a tantárgyat oktató minden gyakorló pedagógusnak elengedhetetlenül alapvető feladata.

Végh György: 1 kutyá, 2 cica

Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem

Végh György könyve 3 meseregényt tartalmaz.

Az első két elbűvölő meséje elvezeti az olvasót a titokzatos cicavilágba. Milyen lehet a Cicaország? És milyen a Cica-Meseország? Milyen kalandokon esik át a Nevesincs cica? Erre ad választ a két első mese.

A harmadik egy világhíre szert tett kiskutya kalandjait mondja el.

A meséskönyvet Gyulai Líviusz régi metszeteire emlékeztető illusztrációi díszítik.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1973.)

„Karinthy fiatalkori, híres könyve, a Tanár úr kérem. A felejthetetlen, elhagyhatatlan könyvek közé tartozik. Azok közé, amiket elég egyszer elolvasni, s mindig frissen él bennünk.” — írja Illés Endre, az író bemutató bevezetőben. S valóban így van.

Az eltelt negyven év alatt, amióta az írás megszületett nagyot változott a világ. Megváltozott az iskola is. A tanár nem az a félelmetes, szeszélyes, kegyetlen hatalom, mint ahogyan a szerző bemutatja. De a fiatal diák sem él olyan magányosan, csak saját erejére utalva, a tanulásban s tréfákban mindig egy-maga, mint a *Tanár úr kérem* diákjai.

Karinthy könyve mindig időszerű. Mert az álmok és a valóság összeütközése minden korban visszatér. A Tanár úr kérem tréfái is ezt az összeütközést mondják el.

(Móra Könyvkiadó — Kárpáti Kiadó. Budapest — Uzsgorod, 1972.)

Galaktika 1.

Tudományos-fantasztikus antológia.

A tudományos-fantasztikus irodalom behatolt a kultúra minden területére.

A sci-finek száz arca van, minden oldalról és minden pillanatban másnak látszik.

Kalandoz és filozófikus, humoros és figyelmeztető, száraz és izgalmas, tudományos és költői — mindenki megtalálja benne a kedvére valót.

A *Galaktika* a kozmosz könyvek új sorozata. Kisregényeket, novellákat, verseket, tanulmányokat, filmismertetőket közöl.

Összeállította és szerkesztette: Kucka Péter.

(Móra Könyvkiadó, 1972.)

Ruth Morris: Szökevény

A tizenhét éves Joanne Mitchell elhagyja ridég nevelőszüleit és valahol meleg otthonra keres.

Kalandoz útja során bejárja Ausztrália vadregényes tájait. Így az olvasó a kis „szökevény” barangolása során megismerkedik a világrész tájaival, embereivel, miközben szívből kívánja, hogy a kislány elérje célját.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1973.)